

Gheorghe Ionescu-Gion în contemporaneitate.

Corespondență și manuscrise inedite

prof. PAUL GRIGORIU

Prin activitatea depusă la formarea și dezvoltarea culturii moderne, Gheorghe Ionescu-Gion (Foto 64) poate fi considerat un reprezentant tipic al umanismului românesc, al iluminismului firziu de la sfârșitul secolului trecut. Spirit științific și scriitor cu mari resurse, a descris cu pasiune trecutul istoric al poporului român, studiile și articolele sale de largă popularitate au avut o solidă bază bibliografică. Fiind un istoric al culturii în înțeles larg, el a cercetat istoria spre a extrage din ea mentalitatea epocii, felul de a gândi al unei societăți, oprindu-se superficial asupra cercetării critice a documentelor de arhivă.

Istoric romantic și vizionar cultural, Gh. Ionescu-Gion a fost înclinat spre subiecte restrânse și fapte anecdotice; alături de alți confracți a pus bazele genului eseistic și al reportajului istoric literar consolidat prin documente autentice. Lucrările sale și ale altor istorici au deschis noi perspective de creație și progres în știința istoriei. Fire dinamică, remarcabil orator și entuziast animator cultural, s-a evidențiat și în domeniul învățămîntului ca profesor de liceu, secretar general și inspector în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Ajuns la vârsta maturității a fost ușor de remarcat de contemporani, intrînd totodată și în atenția criticii. Cum era și firesc, mențiuni binevoitoare sau critice întîlnim și în publicistica vremii cu prilejul primelor sale conferințe, al studiilor și articolelor cu teme istorice. Se constituia în ultimele două decenii din secolul al XIX-lea, în istoriografia pozitivistă, criticismul istoric reprezentat de Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul și Nicolae Iorga¹. Această „trinitate” urmată de Vasile Pârvan și alți tineri istorici cerea cu insistență orientarea cercetărilor istorice spre critica izvoarelor și elaborarea studiilor numai pe fapte certe, adevărate². Gion era format la vechea școală romantică reprezentată atunci de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Alexandru Odobescu, Grigorie Tocilescu și Vasile Alexandrescu Urechiă³. Era de așteptat deci ca vechea școală, bazată pe erudiție, lirism și libertate în exprimare, să intre în conflict cu cei care susțineau însușirea unei tehnici noi în cercetarea izvoarelor istorice⁴.

În ultimul deceniu din secolul al XIX-lea, viitorul savant Nicolae Iorga se „lupta” cu Academia Română să obțină fonduri necesare în depistarea și publicarea documentelor inedite; fusese respins ca membru titular al Academiei și obținuse cu greutate o catedră universitară⁵. În același timp, Ionescu-Gion, deși sprijinit de Hasdeu și Tocilescu, nu reușise nici el să fie admis cu drepturi depline în Academie și prezentase ca și Iorga o lucrare pentru premieră⁶. Similitudinile de interese, situații sociale și unele concepții cultural-științifice opuse au adîncit

divergențele dintre „triumviratele” Iorga, Bogdan, Onciul și Hasdeu, Tocilescu, Ionescu-Gion. Unele atacuri provenind din ambele tabere au fost stimulate și de atitudinile pro și antijunimiste, iar ca teren de luptă au fost utilizate și publicațiile „Convorbiri literare” și „L'Indépendance Roumaine”⁷.

Constituindu-se în apărător al metodelor de investigație și interpretare istorică, slavistul I. Bogdan, prieten și ulterior cumnat cu N. Iorga, a criticat *Istoria Bucureștilor* publicată de Ionescu-Gion; opiniile critice așa cum au fost înfățișate cuprind observații obiective, dar și judecăți nedrepte⁸. Epoca din jurul anului 1900 a fost dominată însă de polemica lui N. Iorga, care o folosea ca modalitate de a exista ca profesor universitar, cercetător, publicist și membru corespondent al Academiei Române. În asemenea împrejurări părerile lui nu s-au putut menține, cu puține excepții, la nivelul obiectivității științifice. Superficial a criticat *Istoria Bucureștilor*, amestecând criteriile sobrietății de specialitate cu cele extraștiințifice⁹. Toate acestea s-au petrecut după ce Gion l-a cunoscut pe viitorul savant de renume mondial și se străduia să mențină cu el o colaborare de specialitate¹⁰. Regretabile și străine de obiectivitatea necesară omului de știință au fost și observațiile critice pe care Gh. Ionescu-Gion le-a făcut unei culegeri de documente, publicată de I. Bogdan și apreciată de specialiști¹¹. Toțuși, ținând seama de unele observații juste, cu prilejul unui nou volum de texte slave, autorul a înlăturat carențele semnalate anterior¹².

Gh. Ionescu-Gion a fost în presă critic de artă, comentator al noutăților editoriale și istoric; asemenea îndeletniciri au dat și ele naștere la animozități și polemici care degenerau uneori în răfuieli personale. Oricum, înfruntările din presă au mers în direcția antrenării și altor confrăți în disputele lipsite de principialitate. Așa de pildă, „condeiele” subtile, dar suficient de ascuțite ale literaților Al. Vlahuță și I. L. Caragiale, pe un ton de generozitate ironică, criticau patosul din conferințele publice și prezența mereu activă a lui Ionescu-Gion în viața spirituală a Capitalei¹³. Campania împotriva lui Gion l-a antrenat și pe filozoful C. Rădulescu-Motru. Acesta, într-un stil curățat oarecum de subiectivism, ridiculiza superficialitatea, arhaismele și întorsăturile de frază nefirești dintr-o conferință publicată de Gion sub formă de broșură¹⁴. Asemenea influențe franceze în exprimarea lui Ionescu-Gion au fost sesizate ulterior, pe bună dreptate, de profesori și cercetători imparțiali față de polemistiții¹⁵.

Acest tablou al dezbaterilor din istoriografie, proiectat în lumini și umbre, a fost totuși semnificativ pentru evoluția istoriografiei, ca domeniu în plin efort de maturizare. Spiritul acesta critic promovat cu insistență de Iorga, Bogdan și Onciul a reușit să canalizeze cercetarea istorică spre depistarea, publicarea și interpretarea documentelor în maniera arheografiei moderne și a criticismului istoric, ambele opuse romantismului și diletantismului fantezist. La rîndul lor, istoricilor romantici, celor de talia lui Hasdeu, Odobescu și Tocilescu, le revine marele merit de editare a izvoarelor istorice și a primelor reviste românești de istorie, precum și publicarea unor studii istorice în scopul susținerii drepturilor noastre politice și naționale¹⁶.

Printre numeroșii cărturari ai epocii, Ionescu-Gion a avut atît admiratori, cît și prieteni devotați. Mentorul său, B. P. Hasdeu, titan al gîndirii românești, era în plină maturitate creatoare cînd Gion a fost „omul de încredere” la „Revista Nouă”, ultima și cea mai apreciată revistă fondată și condusă de Hasdeu¹⁷. În acest periodic au văzut lumina tiparului multe studii istorice semnate de Gh. Ionescu-Gion. De fapt, comunitatea de idei și preocupări dintre directorul revistei și primul redactor și-a găsit locul convenit și în corespondența lui Hasdeu, publicată parțial în ultima vreme¹⁸. După tragicul sfîrșit al Iuliei, neconsolatul ei părinte îi propunea lui Gion

să-i poarte numele ca să nu se stingă în România denumirea unei familii cu renume de peste patru secole¹⁹.

Luminile cordialității și afinității lui Ionescu-Gion s-au oprit și la scriitorul subtil, la creatorul stilului literar elegant și rafinat, la Alexandru Odobescu, în care și-a găsit un sincer corespondent spiritual. Amândoi au înțeles imperativele epocii, au îmbrățișat aspirația de a contribui la progresul societății românești pe baze noi; au manifestat un patriotism activ, au iubit trecutul țării privind cu încredere viitorul ei. Cunoscând operele de artă și literatură ale Franței, au localizat pentru teatrul nostru comedii franceze, au pus ordine în corecturile monumentalei monografii *Tezaurul de la Pietroasa*, au colaborat la redacțiile publicațiilor „Românul” și „Revista Nouă”; tot ei au adaptat la cerințele vremii Școala normală superioară condusă de Odobescu, au făcut schimburi rodnice de opinii în alcătuirea conferințelor pentru Ateneul Român și în redactarea manualelor școlare²⁰. Zgduid de sfârșitul neașteptat al bunului său prieten, la 12 noiembrie 1895, Gion mărturisea în discursul funerar: „*Mi-ar trebui grai românesc mai dulce ca fagurul de miere, mai răsunător ca buciumul de primejdie din vremurile de nenorocire ale strămoșilor noștri, mi-ar trebui, o, învățătorule neasemuit de iubit al tinereții române, graiul tău, ca să spun aici, în pragul mormântului, și mai târziu, pentru depărtata viitorime, tot rodul și toată bogăția, și toată frumusețea muncii tale*”²¹. Devotamentul lui Ionescu-Gion pentru Al. Odobescu s-a dovedit trainic și în anii următori; sub îngrijirea lui Gion au fost publicate, în 1896 și 1900, volumele II și III din *Tezaurul de la Pietroasa*. În memoria fostului profesor dispărut, intenționa să ridice o statuie din bugetul personal; moartea fulgerătoare i-a pulberat proiectul²².

În relații cordiale a fost cu istoricul A. D. Xenopol, apreciindu-i obiectiv în presă manualele și studiile sale de istorie²³. La rîndul lui, Xenopol, nemulțumit că I. Bogdan cerea lui Gion să întrunească atributele unui bun slavist, paleograf, epigrafist și arheolog, s-a alăturat, în cadrul Academiei Române, celor care au susținut ca monumentala istorie a Bucureștilor să fie premiată²⁴. Ionescu-Gion a simpatizat pe filologul Lazăr Șăineanu, iar cu fratele acestuia, Constantin, a redactat manuale de limbă franceză. Omniprezent în publicistică a purtat corespondență cu Iosif Vulcan, factotum la revista „Familia”; în această revistă Gion a publicat pentru românii de peste Carpați articole cu teme de istorie universală și națională²⁵. În amintirea lor, contemporanii spun că era mereu cu zîmbetul pe buze, exuberant, simpatic, plin de vervă și cult. Ospitalier, oferea prietenilor prilejuri de a purta interesante discuții despre cultura românească și universală. În casa lui se întâlneau B. P. Hasdeu, Cincinat Pavelescu, Al. Odobescu, N. Grigorescu, Gr. Tocilescu, Aristiza Romanescu și alte personalități ale vremii²⁶.

Moartea sa timpurie i-a surprins pe contemporani; în urma unei răceli contractate întâmplător, s-a stins din viață la 29 iunie (stil vechi) 1904, când nici nu împlinise vârsta de 47 de ani²⁷. Ziarul „Românul” a publicat necrologul său pe prima pagină, încadrat într-un chenar negru²⁸; tot atunci a fost prezentată cititorilor o scurtă privire de ansamblu asupra întregii sale activități²⁹. Din străinătate A. D. Xenopol a trimis un articol în care „răposatul” era apreciat ca profesor, scriitor și cunoscător strălucit al limbii franceze, dar „*Valoarea cea mai însemnată o dădeau îndeletnicirile sale istorice*”³⁰. În presa din Transilvania era regretat spiritul său științific, serios, studios și deplin cinstit, condeiel polemist, dar elegant și demn „*ce respecta pe autor și pe alții*”³¹. Familia, prietenii, colegii și elevii l-au condus în cimitirul Belu, unde a fost înmormîntat aproape de rămășițele pămîntești ale „*tipografului și povestitorului Petre Ispirescu, apreciat mult de Gion*”³². În fața mormîntului a rostit un emoționant necrolog cel care îi apreciasse *Istoria Bucureștilor*

și îl cooptase în colectivul redacțional al periodicului „Revista pentru istorie, arheologie și filozofie” și în conducerea Societății de Istorie, cunoscutul arheolog Grigorie G. Tocilescu³³. Evocînd meritele intelectuale și calitățile sufletești ale defunctului său prieten, el amintea cu nostalgie că: „*Gion avea darul de a zugrăvi în stil elegant și spiritual faptele străvechi ale istoriei noastre, după cum mai înainte, în curgătoarea frază a lui Ion Ghica, desfășurarea istorică a trecutului se lămurea într-un stil bătrînesc și familiar*”³⁴.

Cu trecerea anilor, cei care l-au cunoscut și apreciat își aminteau tot mai puțin de Gh. Ionescu-Gion, totuși informații utile întîlnim și în diverse lucrări literare, unele din ele fiind publicate sub formă de memorii, amintiri sau monografii romanțate³⁵. Interesul provocat de scrierile lui Gion, precum și fecundele sale legături cu numeroși intelectuali din toate teritoriile românești au trezit în publicistică ecouri asupra cărora spațiul nu ne permite să insistăm. Atrag însă atenția lucrări cu caracter referențial care înlesnesc mult investigațiile despre viața și activitatea lui Gheorghe Ionescu-Gion; unele dintre ele sînt dicționare și enciclopedii începînd cu cele elaborate de dr. C. Diaconovici și Dimitrie R. Rosetti pînă la *Enciclopedia istoriografiei românești și Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*³⁶. Locul cuvenit l-a ocupat Ionescu-Gion și în bibliografii, biobibliografii, precum și în studii monografice³⁷. Reconsiderarea integrală a moștenirii sale culturale și istorice a început prin cercetarea atentă a operei editate de către regretatul profesor N. Georgescu-Tîstiu. Deși insuficient documentată și redactată îndeosebi sub un unghi de vedere local, cercetarea are meritul de a fi atras atenția și altor cărturari asupra lui Gh. Ionescu-Gion. În acest sens trebuie să fie amintite medalioanele publicate în Pitești³⁸, localitate în care a văzut lumina zilei, la 14 octombrie 1857, Gheorghe I. Ionescu care în publicistică și-a adăugat cognumele de Gion³⁹.

Întreaga viață publicistică și didactică a lui Ionescu-Gion a putut fi întregită și în urma editării unor volume din corespondența personalităților de primă mărime în istoria culturii românești; astfel cunoscuta colecție a bucovineanului I. E. Torouțiu a fost urmată de alte volume dedicate lui N. Iorga, B. P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Al. Odobescu și I. Bianu. Fără să aducă modificări esențiale, informațiile din volumele amintite contribuie la adîncirea cunoașterii cadrului social-politic în care a trăit și a lucrat Ionescu-Gion⁴⁰.

Se pare că Gion n-a acordat mult interes corespondenței a cărei soartă a fost să se risipească în împrejurări încă nelămurite. Din cele care au ajuns prin colecții particulare sau de stat (Biblioteca Academiei, Biblioteca Centrală de Stat și Filiala Arhivelor Statului din Pitești), puține au fost date publicității⁴¹. O altă parte a corespondenței, cea dintre Ionescu-Gion și discipolul său, profesorul N. I. Apostolescu, a fost utilizată într-o teză de doctorat rămasă, după cunoștința noastră, în manuscris⁴². Nu s-a păstrat nici corespondența cu Gr. Tocilescu, A. D. Xenopol și V. A. Urechiă, prieteni și colaboratori permanenți în relațiile cultural-științifice. Se poate ca cea mai mare parte din corespondență să fi avut soarta lucrărilor, a fișelor și notelor istorice rămase în manuscris și ordonate în mape pe probleme; acestea toate și-au pierdut urma după decesul lui Gion, cu toate propunerile făcute ca întreaga arhivă să fie valorificată prin publicarea ei integrală⁴³.

Din fericire s-a păstrat totuși un număr restrîns din corespondența lui Gh. Ionescu-Gion cu Al. Odobescu, N. Petrașcu, dr. C. Istrati, Al. Macedonski, I. C. Filitti și C. Șăineanu. În lipsa unei succesiuni regulate, fuziunea scrisorilor expediate cu cele primite – atîtea cîte s-au păstrat – întregește continuitatea relațiilor dintre

Amice Gion,
Vrei cu tot dinadinsul ca eu
eu să îți arăt în scris întui ce
ai greșit tu, nu, când, la
Athenei, ai spus publicul:
Cum vorbim.

Ce? nu îți e de apus eu
câte pacă îți ai aprins în cap?
Vrei să te mai trag și eu la judecată?
Mie îmi va fi acasta foarte
ușor, căci, știindu-mă că sunt,
cum mi știi toți, tocmai diute
accia care nu poți să te stăpânești
cu înlesnire la vorba, miei măcar

Scrisoare adresată de Alexandru Odobescu lui Gheorghe Ionescu-Gion

intelectualitatea noastră la sfârșit și început de secol. Un plus pe care-l aduce corespondența inedită este acela că ea relevă interesul permanent al lui Ionescu-Gion pentru istorie, față de cele mai recente realizări ale confracților. Conștiința de istoric și indiscutabila influență a efervescentei istoriografice îl impulsionează spre aprofundarea temelor care-l interesau. În controversata discuție asupra domniilor fanariote el corespunde cu tânărul I. C. Filitti, a cărui obiectivitate științifică se remarcă încă din primele sale lucrări⁴⁴. Încercător în „litera” documentelor și în spiritul metodic și interpretativ ce se impunea tot mai mult în istoriografia noastră, Gion îi comunica lui Filitti că „... am reușit să citesc cartea dv. asupra rolului diplomatic al fanarioșilor. Cartea este interesantă prin noile date pe care le aduce la istoria noastră externă. Mi-ar fi plăcut ca fanarioșii să fie puțin mai mult în prim plan; ca diplomația și iscusința lor să apară într-o lumină mai vie și eforturile lor contra diplomației europene să fie privite cu puțin mai multă continuitate...”⁴⁵.

În consens cu T. Maiorescu, A. D. Xenopol, P. P. Carp și alți contemporani⁴⁶, Ionescu-Gion a susținut verbal și în scris eliminarea arhaismelor și neologismelor din limba română, promovarea culturii naționale prin forme specifice poporului român. Corespondența ne dezvăluie și în această direcție preocuparea de a populariza prin conferințe, celor ce manifestau curiozitate științifică, necesitatea purificării limbii naționale de balastul expresiilor străine⁴⁷. Ca și în alte situații, și de data aceasta îl găsim pe Gion într-o ambianță de lucru și comunitate de idei cu Al. Odobescu care îi apreciază spiritul critic din conferința prezentată la jubileul Ateneului Român; în același timp Odobescu sublinia necesitatea de a „*cugeta românește, când scriem și când vorbim* iar frazele să se facă în mintea noastră după logica limbii pămîntene, iar nu după sintaxe străine...”⁴⁸.

În corespondența lui Gh. Ionescu-Gion, în afara problemelor majore de cultură și civilizație românească, găsim și unele știri mărunte care îi colorează viața ca acelea privind opiniile despre încercările poetice ale unui tânăr căruia îi recomandă să citească „... *pe Dacul clasic, pe Traian și atâtea alte frumuseți care țin și de clasicism și de străvechea noastră viață anteromană și postromană, atunci o notă personală și mai puternică va împodobi talentul său*”⁴⁹. Tot corespondența „demască” și discreția pe care Gion a păstrat-o asupra generozității cu care îi ajută pe foștii săi elevi ajunși studenți și candidați la afirmare în domeniul literaturii⁵⁰. Noi informații păstrează scrisorile și în privința colaborării Ionescu-Gion-C. Șăineanu pentru elaborarea manualelor de limbă franceză, documentarea lui Gion la arhivele centrale din București în vederea elaborării unor studii de genealogie, redactarea conferințelor pentru Ateneul Român și participarea sa la unele ceremonii⁵¹.

Activitatea lui Ionescu-Gion rămîne încă un teren deschis investigațiilor viitoare. Pentru cercetători, epoca sa de formație intelectuală, și activitatea didactică mai sînt de completat și întregit. Ca cetățean și-a supus talentul nevoilor culturii românești; prin tot ce a realizat, a urmărit progresul Țării, al poporului român. Din cîteva manuscrise care n-au văzut lumina tiparului am desprins caracteristicile sale ca profesor, cercetător, ziarist și istoric, înfățișarea fizică și trăsăturile morale. Om robust (înalț și spătos), purta mustață castanie răsucită, avea favoriți și buze groase; figura era plină, durdulie, de culoare roz-alb. Cu înfățișarea rigidă dată și de îmbrăcămintea sobră, clocotea de veselie și vitalitate, scînteia de inteligență și fantezie; vorbind afectat, își părea un tip artificial. Ca profesor, era respectat și simpatizat, lecțiile lui fiind o plăcere. Asculta pe elevi cu atenție, preda

clar, metodic, cursiv, chiar cu vervă; lecțiile luau forma unei scurte și fermecătoare conferințe. „*Gion*, după cum își amintea fostul său elev, publicistul D. Karnabatt, *era unul dintre cei mai conștienți profesori, un excelent pedagog, cu intuiția și psihologia elevului, cu răbdarea și știința trebuitoare a inocula elevului noțiunile cărții*”⁵².

Așa deci, fără să fie o personalitate deosebită cum au fost contemporanii săi B. P. Hasdeu, Al. Odobescu, A. D. Xenopol și N. Iorga, Gheorghe Ionescu-Gion a lăsat urme prețioase în cultura noastră. O cunoaștere completă a vieții și activității acestui cărturar, urmată de publicarea unei monografii, ar dovedi că a încercat și a reușit să dea mult într-o scurtă existență. Pînă atunci însă, se poate spune cu toată certitudinea că ne-a lăsat moștenire patriotismul său neprihănit și abnegația sa ideală.

Gheorghe Ionescu-Gion dans la contemporanéité. Correspondance et manuscrits inédits

Résumé

Le dynamisme de la vie intellectuelle des trois dernières décennies de la seconde moitié du XIXème siècle a provoqué de profondes révisions dans la conscience nationale, a rendu à la force roumaine de nouvelles dimensions. Naturellement, des tendances très variées font leur apparition, en dévoilant leur orientation majeure par la voie écrite (par écrit).

Les érudits se constituent dans des associations politiques et culturelles ayant comme but d'affirmer la civilisation nationale. Dans une telle époque a vécu Gheorghe Ionescu-Gion, habitant de Pitești. Romantique par sa vision historique et parfois patriotarde par les modalités de s'exprimer, il s'est lié d'amitié dans la collaboration scientifique avec B. P. Hasdeu, Al. Odobescu, Gr. Tocilescu, A. D. Xenopol et V. A. Urechiă.

C'est alors que se constituait dans l'historiographie positiviste, le criticisme historique représenté par Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul et N. Iorga. Cette trinité suivie par Vasile Pârvan et par d'autres jeunes historiens, réclamait avec insistance l'orientation des recherches historiques vers la critique des sources et vers l'élaboration des études uniquement sur des faits certains, vrais.

Ionescu-Gion, formé à l'ancienne école romantique basée sur l'érudition, le lyrisme et la liberté de s'exprimer est entré dans des disputes plus ou moins scientifiques, avec ceux qui soutenaient une technique nouvelle dans la recherche des sources historiques.

Gh. Ionescu-Gion s'est imposé à ses contemporains comme un bon journaliste, un fécond historien et passionné professeur d'histoire, de roumain et de français.

Sa riche activité a été présentée dans quelques essais basés seulement sur l'oeuvre éditée sur celui qu'on a évoqué.

A l'occasion de l'édition de quelques volumes de la correspondance des personnalités de premier ordre de l'histoire de la culture roumaine, quelques lettres de Ionescu-Gion paraissent; sans apporter des modifications essentielles, les informations des volumes qu'on a cités contribuent à la connaissance de l'atmosphère sociale-politique où ont vécu N. Iorga, B. P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Al. Odobescu, I. Bianu et Gh. Ionescu-Gion.

De la correspondance inédite portée par Ionescu-Gion avec Al. Odobescu, N. Petrașcu, dr. C. Istrati, Al. Macedonski, I. C. Filitti et C. Șăineanu, nous détachons l'intérêt permanent de Ionescu-Gion à l'histoire, aux plus récentes réalisations des confrères.

La conștință de istorien și son indiscuțabilă influență de efferveŝcență historiografică l'impulŝionauă la aprofundir les thêmes qui l'intéressaient.

Dans deux manuscrits écrits par l'archéologue Gr. Tocilescu et le publiciste D. Karnabatt, j'ai trouvé la caractérisation de Ionescu-Gion comme historien, chercheur, journaliste et professeur, son aspect physique et ses traits moraux. La vie et l'activité de Gheorghe Ionescu-Gion constitue encore un terrain ouvert aux investigations à venir.

Pour les chercheurs, l'époque de sa formation intellectuelle et de son activité didactique doit être complétée.

Une entière connaissance de la vie de cet enthousiaste érudit suivie de la publication d'une monographie prouverait le fait qu'il a réussi à nous donner beaucoup dans une existence si brève.

Note

1. Lucian Boia, *Evoluția istoriografiei românești*, Universitatea din București, 1976, p. 137-214; Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, 1979, p. 217-228.
2. Ștefan Pascu, Eugen Stănescu, *Istoriografia modernă a României. Încercare de periodizare și fixare a principalelor curente și tendințe*, în „Studii”, XVII, nr. 1, 1964, p. 152-155; Al. Zub, Vasile Pârvan – *Efigia cărturarului*, Iași, 1974, p. 28-42.
3. N. Iorga, *Despre adunarea și tipărirea izvoarelor relative la istoria românilor. Rolul și misiunea Academiei Române*, în vol. *Prinos lui D. A. Sturdza la împlinirea celor șaptezeci de ani*, București, 1903, p. 69-78, 87-94, 100-106, 115.
4. Pr. Nicolae M. Popescu, *Dimitrie Onciul*, Discurs de recepție cu răspuns de N. Iorga, Academia Română, Discursuri de recepție, LX, București, 1925, p. 3-5; Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj, 1970, p. XXXIV-XLIV.
5. „Analele Academiei Române”, seria II, t. XXII, 1899-1900, partea administrativă și dezbaterile, București, 1900, p. 214-216, 234-245; Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, București, 1968, p. 125-127.
6. „Analele Academiei Române” publicație cit.
7. Titu Maiorescu și prima generație de maioreșcieni. *Corespondență*, ediție de Z. Ornea, Filofteia Mihai, Rodica Bichiș, București, 1978, p. VII-XXIII; Tudor Vianu, *Opere*, 2, Scriitori români, ediție de Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, București, 1972, p. 303-317; N. Iorga, *O luptă literară*, 1, ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, București, 1979, p. X-XVI, 47, 48, vol. II, p. 12; Idem, *Manifestări nouă ale unei școale vechi*, în „Convorbiri literare”, an XXXVII, nr. 5 (1 mai), p. 435; 444, nr. 7 (1 iulie), p. 626-641, nr. 12 (1 decembrie), p. 1132-1142, 1903.
8. I. Bogdan, *Istoria Bucureștilor de G. I. Ionescu-Gion*, București, 1899, 818 p., în „Convorbiri literare”, nr. 3, 15 martie 1900, p. 237-255, nr. 4, 15 aprilie 1900, p. 301-315.
9. N. Iorga, *Opinions sincères. La vie intellectuelle des Roumains*, București, 1899; idem, *Opinions pernicieuses d'un mauvais patriote*, București, 1900. Ambele lucrări sînt culegeri de articole publicate în „L'Indépendance Roumaine”.
10. *Scrisori către N. Iorga*, 1, 1890-1901, ediție de B. Theodorescu, București, 1976, p. 373-374.
11. Prof. Ionescu-Gion, membru corespondent al Academiei Române, *Brașovul domnului Ioan Bogdan*, în vol. *Din istoria românilor...*, București, 1903, p. 13-43.
12. Ioan Dordea, *Probleme de arheografie desprinse din opera istoricului Ioan Bogdan*, în „Revista arhivelor”, an. L, vol. XXXV, nr. 2, 1973, p. 274-275.
13. Alexandru Vlahuță, *Din goana vieții*, București, 1892, p. 124-130; Ion Luca Caragiale, *Schițe ușoare*, București, 1896, p. 78-96.
14. C. R. Motru, *Un cas de literatură patologică: Marea frescă istorică a Ateneului Român...*, în „Convorbiri literare”, an. XXX, nr. 4, 1 aprilie, 1896, p. 1086-1112.
15. Tudor Vianu, *op. cit.*, p. 309; Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, ediție de Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, 1977, p. 270.
16. Ștefan Ștefănescu, *Scurtă privire asupra istoriografiei românești*, în vol. *Enciclopedia*

- istoriografiei românești, București, 1978, p. 10–11, Alexandru Zub, *Junimea, implicații istoriografice*, Iași, 1976, p. 23–48 și urm.
17. *Presa literară românească, articole – program de ziare și reviste (1789–1948), I, (1789–1901)*, ediție de I. Hangiu, București, 1968, p. 384; Nerva Hodoș, Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, t. I, 1820–1906, București, 1913, p. 582.
 18. *Documente și manuscrise literare*, vol. III, *Correspondența B. P. Hasdeu–Iulia Hasdeu*, ediție de Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, București, 1976; *B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (Correspondență primită)* I, ediție de Al. Săndulescu, Nicolae Mecu, Viorica Nișcov, Mihai Vormicu, București, 1982.
 19. Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, *Scrisoarea lui B. P. Hasdeu către Gh. Ionescu–Gion (14 iulie 1890)*; Radu R. Rosetti, Eri..., București, 1931, p. 111–112.
 20. *Al. Odobescu – Pagini regăsite*, ediție de Geo Șerban, București, 1965, p: 123, 372, 376 și urm.; Tudor Vianu, *op. cit.*, p. 114, 117; D. Păcurariu, *A. I. Odobescu*, București, 1966, p. 94.
 21. *Al. Odobescu – Pagini...*, *op. cit.*, p. 407.
 22. N. I. Apostolescu, *Amintiri despre Gion*, în „Românul”, nr. 37, 18 octombrie 1904, p. 257–258
 23. Gion, *Subiectivitatea și obiectivitatea în teoriile științifice. „Teoria lui Roesler” de A. D. Xenopol*, în „Românul”, nr. 28, 5–6 noiembrie 1884, p. 994–995; *idem, Domnia lui Cuza Vodă*, în „Anuarul Universității din Iași...”, Iași, 1903, p. 280–287 (articol reprodus din „Revista idealistă”, nr. 3, t. I, mai 1903, p. 547); A. D. Xenopol, *Răspunsul meu D-lui Gion*, în „Voința națională”, an. III, nr. 633, 17 (29) septembrie 1886, p. 2–3.
 24. Relațiile Ionescu-Gion-Xenopol sînt reliefate și de Al. Zub în *A. D. Xenopol – Bibliografie*, București, 1973.
 25. În această problemă se poate consulta colecția revistei „Familia” din 1898 și 1899; Mircea Avram, *Catalogul manuscriselor literare*, Sibiu, 1971, p. 70; Lidia Băncescu, *Scrisori către Iosif Vulcan (Catalog)*, Sibiu, 1971, p. 29.
 26. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 106–109; G. Oprescu, *Amintiri, Evocări*, București, 1968, p. 27–32.
 27. Const. Șăineanu, *Amintiri*, București, 1947, p. 92.
 28. *Ionescu-Gion nu mai este*, în „Românul”, an. XLVIII, nr. 26–27, 18–25 iulie 1904, p. 193. (Articol iscălit „Românul”).
 29. N. I. Apostolescu, *Gion*, în „Literatură și artă română”, an. VIII, nr. 6, 7, 8, iulie–august 1904, p. 347–360.
 30. A. D. Xenopol, *Moartea lui Ionescu-Gion*, în „Românul”, publicație cit., nr. 28, 31 august 1904, p. 201.
 31. „Familia”, an XL, nr. 31, 1/14 august 1904, p. 368.
 32. N. Georgescu-Tistu, *G. I. Ionescu-Gion*, în vol. „Materiale de istorie și muzeografie”, IV, Muzeul de istorie al orașului București, 1966, p. 409.
 33. Nerva Hodoș, Al. Sadi Ionescu, *op. cit.*, p. 584–585; Prof. Ionescu-Gion, membru corespondent al Academiei Române, *Din istoria românilor... Societatea istorică...*, București, 1903, p. 13.
 34. Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, *Arhiva Gr. Tocilescu*, t. 5145, f. 14.
 35. Turbil, *G. Ionescu-Gion*, în „Universul literar”, nr. 9, 1919, p. 1–2; Victor Bilciurescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, 1945, p. 183–184; C. Manolache, *Scînteetoarea viață a Iuliei Hasdeu*, București, f.a., p. 79–81, 94–95; Juarez Movillă, *Artiștii noștri (în genere)* vol. I, București, 1898, p. 80–81.
 36. Dintre acestea menționăm selectiv: Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor din România*, București, 1897, p. 101; dr. C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, t. II, Sibiu, 1900, p. 556–557; Nicolae Stoicescu, *Ionescu-Gion, Gheorghe I.*, în vol. *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 180–181; Gabriela Drăgoi, *Ionescu-Gion, Gheorghe I.*, în vol. *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 454–456.
 37. Dintre acestea ne rezumăm să amintim numai: Gheorghe Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, II–III, București, 1928, p. 254, 195; B. Theodorescu, *Nicolae Iorga – Bibliografie*, București, 1976, p. 20, 27, 28 și urm.; Teofil Bugnariu, I. Domsă, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici – Bibliografie*, București, 1973, p. 725, 2846 și urm., Marin Bucur, *C. A. Rosetti*, București, 1970, p. 11, 21 și urm.; *idem, Istoriografia literară românească*, București, 1973, p. 65–66.
 38. V. Firoiu. *Un istoric din secolul trecut...*, în vol. *Biografii în bronz și marmură*, Pitești, 1972, p. 69–72; Silvestru Voinescu, *Ionescu-Gion, Gheorghe I. 14.X. 857–29.VI.1904*, în vol. *Argeșenii în spiritualitatea românească*, Pitești, 1980, p. 46–61; Ion Cruceună, *Gheorghe Ionescu-Gion*, în vol. *Momente și figuri argeșene*, I. Pitești, 1980, p. 78–83.
 39. Mihai Straje, *Dicționar de pseudonime...*, București, 1973, p. 356–357.
 40. Aspecte demne de reținut sînt în *Scrisori către N. Iorga și Al. Odobescu – Pagini regăsite*, ambele citate la locul potrivit.

41. Numai citeva scrisori către N. Iorga și alta expedită de B. P. Hasdeu (vezi *Eri...*, op. cit. și *Scrisori către N. Iorga*, op. cit.).
42. Ion M. Dinu, *Nicolae I. Apostolescu – Viața și opera*, Universitatea din București, Facultatea de limbă și literatură română, 1975. Teză de doctorat, cond. științific prof. univ. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. (Lucrare dactilografiată); Nicolae I. Apostolescu, *Studii și Portrete literare*, ediție de Ion M. Dinu, Cluj-Napoca, 1983, p. 9, 14, 15.
43. V. Cirsteanu, *Ionescu-Gion date biografice*, în „Românul”, an. XLVIII, nr. 26–27, 18–25 iulie, 1904, p. 197; Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, *Gr. Tocilescu – Corespondență*, I, f. 101–102 (Scrisoarea lui N. I. Apostolescu către Grigore Tocilescu).
44. I. C. Filitti, *Role diplomatique des Phanariotes de 1700 a 1821*, Paris, 1901. (Lucrarea a fost consultată critic de Ionescu-Gion); Valentin Al. Georgescu, *O sută de ani de la nașterea lui I. C. Filitti*, în vol. *Memoriile secției de științe istorice*, seria IV, t. IV, Academia Română, București, 1979, p. 29.
45. Biblioteca centrală de stat, București, Colecții speciale, ms. nr. 15447, 6 /19 mai 1904, (Scrisoare redactată în limba franceză).
46. Al. Zub, *Junimea...*, op. cit., p. 100–104.
47. G. I. Ionescu-Gion, *Cum vorbim*, Conferință rostită la jubileul Ateneului..., București, 1891.
48. Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, *Scrisoarea lui Al. Odobescu către Ionescu-Gion*, f.d. (scrisoare atribuită lui Al. Odobescu); G. I. Ionescu-Gion, *Cum vorbim*, conferință rostită la..., București, 1891.
49. Biblioteca centrală de stat, București, Colecții speciale. ms. nr. 26334, 26 aprilie 1903 (scrisoare expedită lui C. Mironescu, directorul Școlii de drumuri și șosele din București, cel care îi recomandase lui Gion pe tânărul versificator).
50. Biblioteca centrală de stat, București, Colecții speciale, ms. nr. 14196, *Gh. Ionescu-Gion către Al. Macedonski, 15 martie 1904*, (scrisoare de recomandare redactată în limba franceză).
51. Biblioteca centrală de stat, București, Colecții speciale, *Corespondența Gh. Ionescu-Gion cu C. Șăineanu, Octav G. Lecca, și dr. C. Istrati*; Biblioteca Academiei, Secția manuscrise, *Corespondența Gh. Ionescu-Gion cu Al. Odobescu și N. Petrașcu*.
52. Dimitrie Karnabatt, *Profesorii mei de liceu – Anghel Demetrescu, G. Ionescu-Gion, Alexandru Odobescu*, lucrare dactilografiată, (B.C.S., Colecții speciale, ms. nr. 21394).